

ÚRAD VEREJNÉHO ZDRAVOTNÍCTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Trnavská cesta 52
P.O.BOX 45
826 45 Bratislava

Bratislava, 20. februára 2023

Kliešť obyčajný ešte spí, na očkovanie však myslite už teraz

*Prevažne teplé zimy prajú kliešťom, niektoré druhy, napríklad pijaka lužného, ktorý je nebezpečný pre psov, už môžeme pozorovať vo voľnej prírode - na južnom Slovensku a v nížinách. Majitelia psov by už preto mali nasadiť protikliešťovú ochranu. **Kliešť obyčajný, ktorý napáda človeka, sa obvykle prebúdzá v marci. Už počas zimných mesiacov sa však odporúča začať s prevenciou u ľudí - očkovaním proti kliešťovej encefalitíde, ktorá môže skončiť poruchami koncentrácie, pamäti až úmrtím. V roku 2022 sme zaznamenali najvyšší výskyt prípadov kliešťovej encefalitídy na Slovensku za posledných 60 rokov.***

Ak by aj počasie počas februára kliešťovi obyčajnému prišlo, riziko pre ľudí je ešte aktuálne nízke.

„Človek v tomto období chodí do prírody dostatočne oblečený, riziko zaklieštenia je minimálne. V tomto období môžeme vidieť skôr zaklieštených domácich miláčikov, a to najmä psy a mačky, ale v oveľa menšej miere, ako je to na jar,“ hovorí doc. MUDr. Mária Avdičová, PhD, epidemiologička z Regionálneho úradu verejného zdravotníctva v Banskej Bystrici.

Kliešť obyčajný vyhľadáva svoje obete najmä v čase rozmnožovania – párenia, a to je obdobie apríla až mája. To sa označuje ako jarná aktivita kliešťov.

„S prevenciou proti kliešťovej encefalitíde však odporúčame začať už teraz, očkovaním aspoň dvoma dávkami, najvhodnejšie vo februári a marci, aby ste boli v apríli už chránení aspoň čiastočne. Tretiu dávku odporúčame v auguste, aby ste posilnili ochranu pred tzv. jesennou aktivitou kliešťov,“ dodáva M. Avdičová z RÚVZ BB.

Kliešť obyčajný a pijak lužný sú aktívne v odlišných obdobiach roka.

„Psi“ kliešť, teda pijak lužný, je už rozšírený po celom južnom Slovensku. Kliešť pijak sa prebúdzá po roztopení snehu pri dennej teplote nad nulou. Za teplých zím bez snehu ho nachádzame aj v decembri a januári. Teda už je bdely a na južnom Slovensku sa s ním psíčkari už stretávajú, no nie každý ho vie rozoznať od kliešťa obyčajného, a tak sa šíri poplašná správa - kliešte už sú tu,“ vysvetľuje doc. MVDr. Branislav Peťko, DrSc., vedúci Centra aplikovaného výskumu Univerzity veterinárskeho lekárstva a farmácie v Košiciach.

Pijak lužný má podľa Peťka „siestu“ v lete, na ktorú sa ukladá keď kvitnú agáty. Keď odkvitnú, čo je jún, tak už ho na vegetácii nenájdem.

Pijak lužný (*Derma-centor reticulatus*) je nebezpečný pre psov, prenáša krvného parazita babéziu (*Babesia canis*). Tá napáda červené krvinky a spôsobuje vážne ochorenie, babeziózu psiu, na ktoré neliečené psy aj umierajú.

„Človeka tento kliešť bežne nenapadne, možno výnimočne, keď ich psíčkar oberá zo psa. Pre človeka však táto babézia psia nie je nebezpečná, aj keby ho takýto kliešť napadol.“ informuje B. Peťko.

Kliešť obyčajný sa po zime prebúda neskôr, zväčša v marci, keď denná teplota dosahuje 7 až 8 stupňov Celzia a trvá dlhšie.

„Na vegetácii sa to prejavuje kvitnutím vrb a osík, objavia sa „bahniatka“. Bahniatka ako symbol jari sú aj signálom, že sa prebúda kliešť obyčajný. Aj ten s radosťou napáda psy, čo signalizuje kliešťovú sezónu v horskej (karpatskej) oblasti Slovenska, kde kliešť pijak ešte nie je, ale pomaly sa tam šíri. Koncom marca kvitnú bahniatka aj v Tatrách a kliešte sú už aj tam, bežne do výšok 1000 metrov nad morom, čo je napríklad poloha Starého Smokovca. Všetko, čo je nižšie (do 300 m n.m.), má už kliešte prebudené aj začiatkom marca. Máme nálezy kliešť a obyčajného z Teplého Vrchu už z februára,“ približuje B. Peťko.

Čo je kliešťová encefalitída

Dňa 22. februára je Svetový deň encefalitídy, ľudovo povedané „zápalu mozgu“. Tento deň má upozorniť na ochorenie, ktoré môže zanechať celoživotné následky fyzického alebo psychického charakteru, prípadne skončiť úmrtím. Encefalitída môže byť zapríčinená rôznymi mikroorganizmami, najčastejšie ide o vírusy. Jedným z vírusov, ktorý infikuje mozgové tkanivo, je vírus kliešťovej encefalitídy (KE). Ide o akútne infekčné vírusové ochorenie, ktoré postihuje centrálnu nervovú sústavu. K nákaze u človeka dochádza 2 až 3 týždne po zaklieštení infikovaného kliešť a alebo po konzumácii nepasterizovaného mlieka alebo mliečnych výrobkov z infikovaného zvierat a.

„Práve vďaka tomu, že KE sa prenáša aj prostredníctvom nepasterizovaného ovčieho či kozieho mlieka, sa na Slovensku vyskytujú ochorenia na KE po celý rok, teda aj v zime. Pamätná je veľká epidémia z roku 1951. V okrese Rožňava ochorelo 660 ľudí,“ pripomína M. Avdičová z RÚVZ BB. Z celkových 660 prípadov kliešťovej encefalitídy bolo 271 osôb hospitalizovaných. Počas epidémie bol prvýkrát preukázaný prenos vírusu na človeka pitím nezvareného mlieka infikovaných zvierat. Väčšina chorých pila nedostatočne tepelne upravené kravské mlieko z miestnej mliekarne, kde sa dodávalo aj kozie mlieko.

- Prvá fáza ochorenia sa prejavuje chrípkovými príznakmi – horúčka, nevoľnosť, nechutenstvo, bolesti hlavy a svalov. Nasleduje bezpríznaková fáza ochorenia, ktorá trvá 1 – 20 dní.
- Pre druhú fázu ochorenia s odstupom niekoľkých dní sú charakteristické príznaky postihnutia centrálného nervového systému - stupňujúce sa silné bolesti hlavy, vracanie, stuhnutie šije, poruchy vedomia, pamäti až dezorientácia, závraty, nervové obrny.

Dlhodobé následky KE môžu byť rôzneho charakteru (bolesti hlavy, únava, porucha pamäti, koncentrácie, ochrnutie). Ochorenie môže v rizikových prípadoch skončiť úmrtím. Tak ako pri každom ochorení, aj v tomto prípade závisí priebeh ochorenia od imunity jednotlivca.

rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
počet prípadov	91	108	102	162	117	88	174	76	157	161	186	93	207

Vlani sme zaznamenali najvyšší výskyt prípadov kliešťovej encefalitídy na Slovensku za posledných 60 rokov. „Počet prípadov presiahol číslo 200, ktoré bolo naposledy prekročené v roku 1960,“ upozorňuje MUDr. Jana Kerlik, PhD., z RÚVZ Banská Bystrica.

Rastúci trend počtu prípadov kliešťovej encefalitídy podľa nej súvisí pravdepodobne s klimatickými zmenami. Kliešte nemajú rady sucho a horúco, preto sa posúvajú smerom na sever a do vyšších nadmorských výšok. V minulosti dlhodobo vykazovali najvyššiu chorobnosť kliešťovej encefalitídy oblasť Považia a Trenčiansky kraj. Od roku 2015 je najvyššia chorobnosť kliešťovej encefalitídy hlásená v Banskobystrickom a Žilinskom kraji. V roku 2022 oba kraje pokryli dve tretiny celkového počtu prípadov kliešťovej encefalitídy na Slovensku (33 % prípadov - Banskobystrický kraj, 32 % prípadov - Žilinský kraj).

Endemické oblasti kliešťovej encefalitídy [nájdete tu.](#)

Pred kliešťovou encefalitídou chráni očkovanie

Očkovanie proti kliešťovej encefalitíde, ktoré má vysokú účinnosť, sa odporúča vo veku od 1 roka všetkým, ktorí žijú v endemických oblastiach, alebo cestujú do rizikových oblastí.

Ponúkame odpovede na najčastejšie otázky:

Otázka	Odpoveď
<i>Aká účinná je vakcína proti kliešťovej encefalitíde?</i>	<i>Očkovanie proti kliešťovej encefalitíde je vysoko účinné, výskumy opakovane preukazujú 95- až 99-percentnú účinnosť.</i>
<i>Chráni očkovanie aj pred infekciou KE z nepasterizovaných mliečnych výrobkov alebo len pred infekciou z kliešťa priamo prisatého na telo?</i>	<i>Očkovanie proti KE chráni pred vírusom bez ohľadu na to, či do tela prenikol prostredníctvom kliešťa alebo prostredníctvom nepasterizovaných mliečnych výrobkov.</i>
<i>Môžu kliešte z domáceho zvierat'a preliezť na človeka a infikovať ho kliešťovou encefalitídou?</i>	<i>Infikovaný kliešť môže preliezť z domáceho zvierat'a na človeka a spôsobiť infekciu KE.</i>

<p>Kedy je najvhodnejší čas dať sa zaočkovať proti KE? Je potrebné dať sa zaočkovať ešte v zime, alebo má očkovaníe proti KE zmysel aj v letných mesiacoch?</p>	<p>Kliešte môžu začínať svoju aktivitu pri teplote nad 5°C, prípady KE však evidujeme takmer počas celého roka. Očkovaníe proti KE je preto možné realizovať celoročne, aj keď ideálne je začať očkovaníe už počas zimných mesiacov pred zvýšenou sezónnou aktivitou kliešťov.</p>
<p>Kto by sa mal dať zaočkovať proti kliešťovej encefalitíde? Je očkovaníe proti KE pre niekoho povinné?</p>	<p>Očkovaníe je vhodné vo veku od 1 roka pre všetkých, ktorí</p> <ul style="list-style-type: none"> • žijú v oblastiach, kde sa kliešťová encefalitída vyskytuje • navštevujú krajiny s endemickým výskytom KE • trávajú väčšie množstvo času v prírode, resp. rekreačne navštevujú oblasti s očakávaným výskytom kliešťov (turisti, cyklisti, rybári, hubári, chatári, kosci,...) • konzumujú nepasterizované mlieko či mliečne výrobky (najmä ovčieho a kozieho pôvodu). <p><u>Lekár môže rozhodnúť o potrebe očkovanía u osôb, ktoré majú v rámci profesie zvýšené nebezpečenstvo nákazy. Ide o</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • zamestnancov lesného a vodného hospodárstva, vrátane žiakov a študentov lesníckych učilišť a škôl, • poľnohospodárskych zamestnancov, • zememeračov, • geológov, • značkárov turistických chodníkov, • zamestnancov horských chát a lanoviek, • zamestnancov rekreačných zariadení, • príslušníkov Policajného zboru a colníkov, • profesionálnych vojakov a vojakov v zálohe povoláných na výkon mimoriadnej služby, • zamestnancov, ktorí vykonávajú práce spojené s prevádzkou a údržbou železničných dráh. <p><u>Očkovaníe je povinné</u> pre laboratórnych pracovníkov, ktorí môžu byť vystavení vírusu KE.</p>
<p>Ako prebieha očkovaníe proti KE? Koľko vakcín a v akom časovom rozpätí je potrebné podať?</p> <p>Čo ak niektorú dávku vynechám, alebo potrebujem odložiť o pár týždňov, bude očkovaníe stále účinné proti KE?</p>	<p>Základné očkovaníe pozostáva z podania troch očkovacích látok, prvú dávku je najvhodnejšie aplikovať v zimných mesiacoch – v januári alebo vo februári. Druhá dávka sa podáva jeden až tri mesiace po prvej, tretia päť až dvanásť mesiacov po druhej.</p> <p>Existuje aj skrátená schéma, kedy sa druhá dávka podáva už dva týždne po prvej. Pred ochorením môžu čiastočne chrániť prvé dve dávky.</p> <p>Kompletné očkovaníe chráni minimálne tri roky, po troch rokoch sa odporúča preočkovaníe jednou dávkou očkovacej látky. Protílátky sa vytvoria o desať až štrnásť dní po podaní druhej dávky.</p>

	<p><i>Podrobnosti o možnosti zaočkovania, aj o prípadných kontraindikáciách povie pediater alebo praktický lekár pre dospelých.</i></p> <p><i>Pokiaľ niektorú z dávok vynecháte, alebo ju dostanete s pártýždňovým oneskorením, očkovanie bude stále mať aspoň čiastočný ochranný účinok. Každá dávka sa počíta, keďže imunitný systém si podanú vakcínu zapamätá vďaka svojim pamäťovým bunkám. To platí aj v prípade preočkovania, ak je interval dlhší ako 3 až 5 rokov - netreba celé očkovanie začínať odznova, stačí sa dať preočkovať 1 dávkou vakcíny proti KE.</i></p>
<p><i>Ak človek ochorí na KE a vylieči sa, je už potom proti ochoreniu imúnny, alebo by sa mal tiež preventívne nechať zaočkovať?</i></p>	<p><i>V prípade, že KE prekoná osoba v strednom a staršom veku, predpokladaná imunita je dlhodobá. Prekonané ochorenie na KE v mladšom veku však nemusí byť zárukou celoživotnej imunity. Preto sa osobám, ktoré prekonali ochorenie v mladšom veku, odporúča po 20 až 30 rokoch od prekonania ochorenia kontrola hladiny protilátok v krvi a konzultácia s ošetrojúcim lekárom.</i></p>
<p><i>Je očkovanie proti KE kontraindikáciou očkovania proti COVID-19?</i></p> <p><i>Je možné sa dať očkovať súčasne proti obom ochoreniam?</i></p>	<p><i>Vo všeobecnosti sa za kontraindikácie očkovania považujú najmä alergické reakcie na zložky konkrétnej vakcíny. Inaktivované vakcíny, ktoré neobsahujú živý oslabený mikroorganizmus, sa vo všeobecnosti môžu podávať simultánne. Medzi inaktivované očkovacie látky patria aj očkovacie látky proti COVID-19 aj očkovacie látky proti kliešťovej encefalitíde.</i></p> <p><i>Odporučili by sme počkať aspoň dva týždne po podaní očkovacej látky proti COVID-19 a následne začať očkovací cyklus proti kliešťovej encefalitíde alebo naopak. Dvojtýždňový odstup medzi očkovaniami má v prvom rade pomôcť odlišiť prípadné vedľajšie príznaky jednotlivých vakcín.</i></p>
<p><i>Aké sú kontraindikácie očkovania proti KE?</i></p>	<p><i>Precitlivenosť na liečivo alebo na ktorúkoľvek z pomocných látok uvedených v zložení vakcíny na príbalovom letáku.</i></p> <p><i>Kontraindikáciou je ťažká precitlivenosť na vaječné a kuracie bielkoviny, ktorá môže u citlivých jedincov spôsobiť závažnú alergickú reakciu.</i></p> <p><i>Očkovanie sa musí odložiť, ak osoba trpí stredne závažným alebo závažným akútnym ochorením (s horúčkou, ale aj bez nej).</i></p>

Základné informácie o kliešťoch

Kliešte nie sú hmyz, ale roztoče príbuzné pavúkom. Sú to parazity živiace sa krvou zvieracieho alebo ľudského hostiteľa. Majú viaceré vývinové štádiá: z vajíčka sa liahne larva a po nacicaní sa na hostiteľovi premení na nymfu. Nymfa sa po nacicaní krvi premení na dospelého jedinca. Nacicaná oplodnená samica nakladie vajíčka a hynie.

Človek môže byť hostiteľom pre všetky vývinové štádiá kliešťov a všetky dokážu prenieť na svojho hostiteľa kliešťovú encefalitídu alebo lymskú boreliózu. Larvy a nymfy sú okrem toho malé a takéto prisaté kliešte si človek na sebe ani nemusí všimnúť. Na človeku vyhľadávajú miesta, kde je najjemnejšia koža. V prvom momente po zaklieštení človek necíti nič, pretože kliešť miesto vpichu znecitlivie obsahom slín, ktoré vylúči.

Kým na prenesenie baktérií spôsobujúcich lymskú boreliózu kliešť potrebuje byť prisatý aspoň 24 hodín, vírus kliešťovej encefalitídy sa môže preniesť do pár hodín po zaklieštení.

Ako správne vybrať kliešť'a a ďalšie kroky

- Prisatého kliešť'a odstraňujte pinzetou, ktorú pritlačte čo najbližšie ku koži.
- Vyťahujte ho plynulým kolmým ťahom smerom od kože, postupujte pomaly a bez točenia. Kliešť'a nevykrúcajte prudko do strán, mohli by ste ho pretrhnúť. Najdôležitejšie je nepoškodiť a nerozmiaždiť ho.
- Nekvapkajte na neho olej, vtedy sa začne dusiť a vyvráti natrávenú krv späť do rany. Treba vybrať celé telo kliešť'a aj s hlavičkou.
- Kliešť'a po odstránení nikdy nemliaždite prstami. Hod'te ho do WC misy a ihneď spláchnite, vyhod'te ho do koša v uzavretej nádobe/v uzavretom vrecúšku, prípadne kliešť'a dôsledne znehybnite lepiacou páskou a takto ho vyhod'te do koša.
- Po vybratí miesto prisatia hneď vydezinfikujte. Ak nie je poruke dezinfekčný prostriedok z lekárne (lieh, jódová tinktúra), použite prípravok s obsahom alkoholu. Dezinfikujte aj pinzetu a povrchy, na ktoré dopadla tekutina z poškodeného tela nacicaneho kliešť'a a poriadne si umyte ruky.
- Ak sa nepodari odstrániť kliešť'a celého, vyhľadajte zdravotnícku pomoc.
- Poznačte si pre istotu dátum a pravdepodobnú lokalitu, kde ste mohli kliešť'a chytiť. Ak ste ho mohli mať na tele už dlhší čas (zopár dní), poznačte si aj túto informáciu. Tieto informácie môžu byť užitočné pre vášho lekára v prípade, že sa u vás neskôr objavia príznaky, ktoré sú obvyklé v prípade infekcií prenášaných kliešťami. Nasledujúci mesiac venujte pozornosť príznakom ako väčšie začervenanie v mieste odstráneného kliešť'a, horúčka, bolesť svalov, bolesť hlavy či opuch a bolesť kĺbov. Ak sa vyskytnú, konzultujte svoj stav s lekárom.

Ďalšie informácie o kliešťoch a o monitoringu ich výskytu nájdete vo videu tu: <https://youtu.be/mgokAFpEUtY>